

УДК 338:33

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА

*К. Бакуш, аспірант
Львівський національний аграрний університет*

Ключові слова: диверсифікація, форми, види, підприємництво.

Розглянуто види та форми диверсифікації, їх зміст, визначення форм диверсифікації вченими-економістами. Особливу увагу приділено формам диверсифікації: виробничій, фінансовій та маркетинговій.

Постановка проблеми. В умовах ринкової економіки підприємства дедалі частіше замислюються над покращанням управління свого виробництва, його вдосконаленням, розширенням, а саме над диверсифікацією. Звісно, підприємству потрібно зважати на свою матеріальну базу (матеріальні ресурси), оскільки процес диверсифікації досить складний, витратний і ризиковий. В економічній літературі існує класифікація диверсифікації за видами й формами, яка за своєю цілеспрямованістю допоможе підприємству вибрати свій стратегічний напрям розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання диверсифікації вивчали у працях такі вчені, як В. Дудінов, О. Зоренко, М. Корінько, Р. Кунець, Н. Мельник, Т. Травіна та ін. Для повнішого розкриття поняття диверсифікації необхідно визначити основні види й форми її проведення для подальшого їх застосування на виробництві.

Постановка завдання. Основне завдання дослідження проаналізувати основні види та форми диверсифікації й застосування їх на виробництві.

Виклад основного матеріалу. Диверсифікація виробництва у сфері АПК – це розширення номенклатури й асортименту, зміна виду продукції, що виробляється підприємством, освоєння нових видів виробництва для підвищення ефективності виробництва, отримання економічної вигоди, запобігання банкрутства з урахуванням екологічних та соціальних потреб населення. Для глибшого розкриття сутності процесу диверсифікації необхідно назвати види та форми, за якими класифікують диверсифікацію взагалі, а також ті, котрі можливі для застосування в сільськогосподарському виробництві [3, с. 144–147]. Трактують вчених-економістів стосовно форм диверсифікації різняться між собою. М. Корінько та Н. Маслак поділяють її на вертикальну, горизонтальну, концентричну і конгломератну. На думку М. Ковінька, вертикальна диверсифікація передбачає утворення єдиної системи виробництва і збуту взаємозв'язком суб'єктів господарювання і випуском їхньої продукції. Цієї думки дотримуються і Ю. Байбиков й А. Гарнов, стверджуючи, що “вертикальна диверсифікація припускає розширення номенклатури за рахунок внесення у виробничий цикл попередніх і наступних стадій щодо циклу який застосовувався в

структурі раніше” [2, с. 30]. Тобто вертикальна диверсифікація поєднує в собі використання різних засобів збуту і надання різних послуг.

Вертикальну диверсифікацію поділяють на диверсифікацію видів, а диверсифікація видів діяльності означає “розширення активності господарчих суб’єктів за межі основного виробництва”, тоді як диверсифікація збуту і постачань передбачає “використання різних каналів і засобів постачань необхідної для виробництва продукції та збуту готової продукції”. Також автор за критерієм сфери здійснення виділяє три форми диверсифікації: виробничу, фінансову та маркетингову. Особливу увагу він приділяє виробничій формі та її поділу. Автор виокремлює два види виробничої диверсифікації: галузева; (діяльності та збуту і постачань); продуктово-асортиментна.

Галузева диверсифікація – це “збільшення сукупності функціонуючих на підприємстві галузей, які на стадії виробництва всіх видів сільськогосподарської продукції – кінцевого споживання, проміжної і сировини для промислової переробки – технологічно не пов’язані між собою” і, відповідно, відбуватиметься тоді, “коли підприємство починає розвивати нові для себе виробництва, які відрізняються від виробництв інших галузей кінцевим продуктом, застосовуваними засобами виробництва, його технологією й організацією” [1, с. 580].

Горизонтальну та вертикальну диверсифікації поділяють на інтегровану і неінтегровану. В. Андрійчук зазначає, що диверсифікація, “за якої сільськогосподарська продукція однієї галузі може бути використана на виробниче споживання в інших сільськогосподарських галузях”, отримала назву горизонтально інтегрованої. Стосовно диверсифікації, яка “відбувається тоді, коли сільськогосподарські галузі одна щодо одної діють автономно”, отримала назву “горизонтальна” не “інтегрована”.

Продуктово-асортиментна диверсифікація означає “розширення на підприємстві асортименту продукції, яка виробляється за єдиною базовою технологією” [1, с. 580]. Цю диверсифікацію поділяють на: класичну (розвиток навколо однієї номенклатури продукції) і специфічну (полягає в динамічному поєднанні підгалузей у єдиній галузі сільськогосподарського виробництва).

Конгломератна диверсифікація характерна збільшенням власного асортимента, лінії виробництва товару, яка в процесі застосування має інші технологічні характеристики, які відрізняються від інших. Підприємство застосовує нові технології на виробництво товарів поряд з основним бізнесом, які тією чи іншою мірою допоможуть рівномірно розподілити ризик.

М. Коріньно розділив диверсифікаційні процеси за ступенем однорідності на два види: інваріантні “стабільність організаційних систем за певного перетворення напрямів їх діяльності” та корпоративні, сутність яких полягає в “злитті економічно відносно незалежних рівноправних господарюючих суб’єктів, які належать до різних сфер виробництва товарів та послуг у єдиний організаційний комплекс на підставі єдності економічних інтересів” [4, с. 35-36]. Відповідно до першої групи входять концентрична “поповнення своєї номенклатури товарами, які за технічними характеристиками однорідні в тому чи іншому ступені з існуючими товарами компанії”, регресивна, суть якої полягає в

тому що “поряд з базовим видом продукції, яка виробляється, підприємство починає випуск нового різновиду продукції або іншого кінцевого виду продукції”, й монопрофільна диверсифікація, яка “полягає у спробі компанії здобути у власність або поставити під жорсткіший контроль підприємств-конкурентів” [4, с. 36]. Тут варто зазначити, що дані види диверсифікації мають глибокий зміст і характерні наявністю певної спорідненості. До корпоративної диверсифікації відносять прогресивну (виявляється у “спробі компанії здобути у власність чи поставити під більш жорсткий контроль систему розподілу”, конгломератна суть якої полягає в “поновленні свого асортименту товарів, які не пов’язані з тими, що виробляються на даний час, але можуть викликати інтерес існуючої сітки споживачів” [4, с. 37].

“Горизонтальна диверсифікація – поповнення власного асортименту товарами, які жодним чином не пов’язані з тими, що вже виробляються, але можуть викликати зацікавленість споживачів сектора ринку, який освоєно компанією”, – стверджує М. Корінько. Деякі автори вважають цей вид стратегічним напрямом. А. Томпсон і А. Дж. Стрікленд вважають, що горизонтальна диверсифікація як “стратегія у пов’язані або родинні галузі припускає родинне виробництво й володіння стратегічною відповідністю між компаніями” [7, с. 341, 351].

Висновки. Для підприємства-товаровиробника основним пріоритетом є не лише отримання економічної вигоди, але і постійний динамічний ріст. Розвиток підприємства чітко переплітається з диверсифікацією впродовж усіх етапів свого розвитку. І перед упровадженням на підприємстві певної форми диверсифікації слід визначити як плюси, так і мінуси від неї, а також переконатись, що підприємство реально зможе отримати результат, який покращить його подальшу діяльність. Від того, наскільки ефективно працюють підприємства, залежить і багатство країни, і її подальше існування.

Бібліографічний список

1. Андрійчук В. Г. Економіка аграрного підприємства : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / В. Г. Андрійчук. – К. : КНЕУ, 2000. – 624 с.
2. Байбиков Ю. Диверсификация производства и ценообразование / Ю. Байбиков, А. Гарнов // РИСК. – 1998. – № 4. – С. 29–33.
3. Зоренко О. В. Диверсифікація аграрного підприємства : сутність, напрями, види / О. В. Зоренко // Вісник Дніпропетровського державного аграрного університету. – 2005. – № 1. – С. 144–147.
4. Корінько М. Д. Диверсифікація: теоретичні та методологічні основи : монографія / М. Д. Корінько. – К. : ННЦ ІАЕ, 2007. – 488 с.
5. Кунц Р. М. Стратегия диверсификации и успех предприятия / Р. М. Кунц // Проблемы теории и практики управления. – 1994. – № 1. – С. 96–105.
6. Маслак Н. Г. Економічні особливості диверсифікації виробництва підприємств АПК / Н. Г. Маслак // Економіка АПК. – 1999. – № 12. – С. 16–19.
7. Томпсон А. А. Стратегический менеджмент. Искусство разработки и реализации стратегии : учебник для вузов / А. А. Томпсон, А. Дж. Стрикленд [пер. с англ. ; под ред. Л. Г. Зайцева, М. И. Соколовой]. – М. : Банки и биржи, ЮНИТИ, 1998. – 576 с.

8. Травіна Т. Диверсифікація діяльності сільськогосподарських підприємств / Т. Травіна // Вісник Львівського державного аграрного університету : економіка АПК. – 2005. – № 2. – 689 с.

Бакуш Е. Теоретические основы диверсификации сельскохозяйственного производства

Рассматриваются виды та формы диверсификации, их содержание, определение форм диверсификации учеными-экономистами. Особенное внимание уделяется формам диверсификации – производственной, финансовой и маркетинговой.

Ключевые слова: диверсификация, формы, виды, предпринимательство.

Bakush K. Theoretical bases of diversification of agricultural production

The article deals with the types and forms of diversification and their content. The form of diversification is determined by scientists-economists. The special attention is paid to the diversification of forms: industrial, financial and marketing.

Key words: diversification, forms, types, enterprise.